

ABSOLUTYZM

Po wojnach religijnych między katolikami a hugenotami Francja była bardzo osłabiona. Silną pozycję przywrócił jej **kardynał Armand de Richelieu** (1585-1642), który przez wiele lat pełnił urząd pierwszego ministra. Był zwolennikiem koncepcji zwanej **racją stanu**, czyli nadrzędnego interesu państwa nad innymi interesami, np. osób prywatnych, ponieważ uważał, że dobro państwa jest wartością nadrzędną (władca może być okrutny i niesprawiedliwy, jeśli będzie to korzystne dla państwa).

Z tego powodu Richelieu doprowadził do wzmocnienia władzy królewskiej i ograniczenia władzy arystokratów (zabronił im posiadania prywatnych wojsk). Podczas wojny trzydziestoletniej udzielił wsparcia protestantom (pomimo iż Francja była państwem katolickim), bo uznał, że przyniesie to korzyści Francji (interes państwa był ważniejszy niż obrona katolicyzmu).

Polityka prowadząca do wzmocnienia władzy królewskiej była kontynuowana przez króla Ludwika XIV z dynastii Burbonów (1643-1715) i doprowadziła do powstania absolutyzmu.

Modelowym (wzorcowym) państwem o ustroju absolutystycznym była Francja pod panowaniem Ludwika XIV, zwanego KRÓLEM – SŁOŃCE.

Ludwik XIV zrezygnował z powołania pierwszego ministra, utożsamiał dobro państwa z dobrem króla, dlatego myślą przewodnią jego panowania było wypowiedziane przezeń zdanie: „Państwo to ja”.

Absolutyzm rządów Ludwika XIV miał swoje oparcie w następujących zasadach:

- w państwie król posiadał pełnię władzy ustawodawczej (prawodawczej), był źródłem prawa, dzierżył władzę wykonawczą, trwał na czele administracji i armii, posiadał również władzę sądowniczą, gdyż każdy wyrok zasądzano w imieniu monarchy, czyli posiadał władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą;
- reprezentował kraj na arenie międzynarodowej;
- prowadził politykę zagraniczną (zewnętrzną);
- zwoływał stany prowincjonalne i generalne;
- mianował wszystkich sędziów i urzędników;
- obsadzał posady w takich organach zbiorowych jak: parlamenty, czy rady królewskie;
- miał prawo ingerowania w kompetencje i pracę wszystkich urzędników.

Ograniczenia władzy monarszej były znikome:

- nie mógł wprowadzać nowych podatków bez przyzwolenia stanów generalnych (przedstawiciele trzech stanów);
- nie mógł zmieniać zasad sukcesji (następstwa tronu);
- królewskie edykty musiały zostać zarejestrowane przez paryski parlament;
- król jako arcychrześcijański władca powinien przestrzegać prawa kanonicznego i bożego;

Królewska władza kończyła się prawem własności (nie mógł bez orzeczenia sądu zabrać własności poddanych).

W dobie Ludwika XIV szlachta i arystokracja zostały w praktyce odsunięte od rzeczywistego wpływu na decyzje polityczne. Stanowiska urzędowe, zarówno terenowe jak i centralne, w służbie monarszej obejmowali mieszcianie. Niektóre spośród nich były mianowane, ale urząd można też było kupić.

W 1685 r. Ludwik XIV odwołał tolerancyjny edykt nantejski (z 1598 r.), który przyznawał hugenotom (francuskim kalwinom) ograniczone swobody religijne. Francuscy hugenoci musieli przyjąć wyznanie katolickie lub emigrować (wielu wybrało emigrację).

Absolutna monarchia to przede wszystkim: dwór królewski, administracja, wydatki na wojsko, stabilny system podatkowy, prowadzenie agresywnej polityki militarnej, mecenat kulturalny (np. budowa pałacu wersalskiego).

Wersal (pałac pod Paryżem) nazywano „złotą klatką”, ponieważ w nim, na rozkaz króla, zamieszkali najbardziej wpływowi ludzie Francji, których król chciał nadzorować, pilnować, by nie wystąpili przeciw niemu.

W **Polsce** w XVIII w. forma rządów zwana absolutyzmem nie przyjęła się, ponieważ byliśmy osłabieni wojnami; bogata szlachta (magnateria, magnaci) rządziła państwem, zaś król miał niewiele do powiedzenia (magnaci nie dopuszczali do wzmocnienia władzy królewskiej. Magnaci mieli ogromne majątki ziemskie (latyfundia), wielkie pałace i własne wojska. Płacili biednej szlachcie (gołocie), by ta ich popierała.

ABSOLUTYZM OŚWIECONY – faza absolutyzmu, która rozwinęła się w państwach europejskich w **2. poł. XVIII w.** – ich władcy odwoływali się do hasła filozofii oświeceniowej, starali się zadbać o dobrobyt i bezpieczeństwo poddanych poprzez szerzenie oświaty (dbali o kształcenie poddanych – nawet z rodzin chłopskich), rozwój rzemiosła, przemysłu i rolnictwa oraz reformę prawa (np. w kierunku tolerancji religijnej, zniesienia tortur oraz równości wszystkich ludzi wobec prawa; ludzie mieli być obywatelami posiadającymi prawa, a nie bezwolnymi poddanymi).

Absolutni władcy twierdzili, że władza monarsza nie pochodzi wyłącznie od Boga, lecz raczej z umowy społecznej, czyli kontraktu zawartego przez ludzi, którzy oddali rządy jednemu spośród nich dla zapewnienia dobrobytu i pokoju. Z tego powodu uważali, że monarcha powinien być sługą państwa.

Przykłady państw, w których przyjął się absolutyzm oświecony:

- **Prusy:** dynastia Hohenzollernów: Fryderyk Wilhelm I „król-kapral”, inaczej „król-sierżant” i jego syn – Fryderyk II Wielki „król-filozof”, inaczej „filozof na tronie”;
- **Austria:** dynastia Habsburgów: Maria Teresa i jej syn – Józef II;
- **Rosja:** dynastia Romanowów: car Piotr I, caryca Katarzyna II.

Cechy absolutyzmu oświeceniowego w XVIII w.:

- zwiększenie liczebności armii;
- wzrost podatków (na armię);
- władcy dbali o wykształcenie poddanych;
- liczyło się wykształcenie, a nie pochodzenie społeczne (w zasadzie każdy, kto się zasłużył, mógł awansować);
- podporządkowanie Kościoła państwu (władcy).

Absolutyzm oświecony w Prusach – dynastia Holenzollernów

Podczas „potopu szwedzkiego” polski król – Jan Kazimierz – szukał sojuszników w walce ze Szwedami. Król pragnął, by elektor Brandenburgii – Fryderyk Wilhelm Hohenzollern (zwany Wielkim Elektorem), który w tym czasie rządził w Prusach Książęcych (powstały z Prus Zakonnych w wyniku hołdu pruskiego w 1525 r. i były lennem Polski), przestał wspierać Szwedów.

Z tego powodu w **1657 r. Jan Kazimierz zrzekł się zwierzchnictwa nad lennem w Prusach Książęcych. Całkowitą władzę nad tymi ziemiami przekazał elektorowi Brandenburgii.**

Odtąd Prusy Książęce były samodzielnym państwem, w którym rządzili Hohenzollernowie – władcy jednego z niemieckich państw, czyli Brandenburgii. Skutki tego posunięcia były fatalne, ponieważ doprowadziły do powstania Królestwa Pruskiego (Prus), które w XVIII w. uczestniczyło w rozbiorach Polski.

W 1701 r. władca z dynastii Hohenzollernów, rządzącej w Brandenburgii, części Pomorza Zachodniego i w Prusach Książęcych, **koronował się na króla Prus jako Fryderyk I. Stolicą Królestwa Pruskiego został Berlin.**

Podstawy absolutyzmu oświeceniowego w Prusach stworzył jednak **Fryderyk Wilhelm I** Hohenzollern, zwany „królem-kapralem” lub „królem-sierżantem”.

Przeprowadził **reformy**, które uczyniły z Prus silne państwo, m.in.:

- przeprowadził reformę służby wojskowej, rozbudował armię (wojska zaciężne zastąpiła armia narodowa), w której oficerami była szlachta pruska (junkrzy), natomiast mieszczanie i chłopcy mogli liczyć na awans na stopnie podoficerskie;
- rozbudował sprawnie działającą biurokrację państwową (cywilny aparat urzędniczy).

Przeprowadzenie takich reform było możliwe dzięki niezwykle oszczędnej polityce finansowej państwa pruskiego (zmniejszenie wydatków na rodzinę królewską oraz dwór – dworzanie mieli stołować się we własnym zakresie) oraz sprawnemu poborowi podatków.

Ze względu na to, że władca skupił się głównie na rozbudowie armii i ze względu na jej udział w życiu państwa, Królestwo Prus stało się państwem militarnym. Słynny na całą Europę był tzw. pruski dryl, czyli nadzwyczajna dyscyplina w pruskim wojsku (żołnierze okazywali przełożonym ślepe posłuszeństwo).

Reformy zapoczątkowane przez Fryderyka Wilhelma I kontynuował jego syn – **Fryderyk II Wielki**, zwany „królem-filozofem” lub „filozof na tronie”. Do najważniejszych można zaliczyć:

- wprowadzenie przymusu szkolnego dla chłopców (obowiązek szkolny objął również dzieci chłopskie i mieszczańskie) – dzięki upowszechnieniu oświaty w Prusach była liczna, dobrze wykształcona kadra urzędników państwowych;
- zakładanie manufaktur (warsztaty rzemieślnicze nie mogły sprostać wzrastającym potrzebom ludności);
- zreformowanie sądownictwa oraz prawa;
- upowszechnianie tolerancji religijnej.

W połowie XVIII w. w wyniku wyczerpujących wojen Prusy odebrały Austrii Śląsk (należał do Habsburgów od XV w.).

W II połowie XVIII w. Prusy uczestniczyły w trzech rozbiorach Polski (przejęły tereny najbardziej rozwinięte pod względem gospodarczym).

Filarami mocarstwowych Prus były: liczna, wyćwiczona, zdyscyplinowana armia oraz sprawna administracja.

Dzięki takiej polityce Prusy stały się jednym z najsilniejszych państw Rzeszy Niemieckiej oraz mocarstwem europejskim.

Absolutyzm oświecony w Austrii – dynastia Habsburgów

W II połowie XVIII w. **cesarzowa Maria Teresa** oraz jej syn – **cesarz Józef II** (przedstawiciele Habsburgów), przeprowadzili w Austrii szereg **reform** w duchu absolutyzmu oświeceniowego. Najważniejsze to:

- rozbudowa armii;
- rozbudowa biurokracji, centralizacja państwa (administracja istniejąca w poszczególnych państwach podległych Austrii została podporządkowana centralnym urzędem państwowym w Wiedniu);
- uporządkowanie finansów państwa (rozszerzenie obowiązku podatkowego na szlachtę i kler, które dotąd były zwolnione z płacenia podatków, oraz obniżenie podatków dla chłopstwa i mieszczaństwa);
- reforma prawa (zniesienie tortur oraz na pewien czas – kary śmierci);
- rozwiązanie większości klasztorów (skonfiskowanie, czyli przejęcie, zabranie ich majątków ziemskich – uzyskane w ten sposób pieniądze przeznaczono na rozbudowę armii oraz rozwój szkolnictwa i oświaty);
- podporządkowanie Kościoła państwu (cesarz sam mianował biskupów, co rozluźniło związki Kościoła z papieżem);
- prowadzenie polityki tolerancji religijnej (cesarz Józef II zrównał w prawach katolików i protestantów, nieznacznie rozszerzył też prawa żydów – mogli studiować na uniwersytetach);

W połowie XVIII w. w wyniku wyczerpujących wojen Austria straciła na rzecz Prus Śląsk (należał do Habsburgów od XV w.).

W II połowie XVIII w. Austria uczestniczyła w dwóch rozbiorach Polski – pierwszym i trzecim.

Dzięki takiej polityce Austria stała się jednym z najsilniejszych mocarstw europejskich.

Absolutyzm oświecony w Rosji – dynastia Romanowów

Car Piotr I Wielki z dynastii Romanowów, zafascynowany Europą Zachodnią (poznał ją podróżując pod przybranym nazwiskiem po wielu europejskich państwach), postanowił przeprowadzić wiele **reform**, np.:

- europeizację Rosji, car chciał zbliżyć ją do cywilizacji zachodnioeuropejskiej, zwłaszcza w zakresie obyczajów (bojarzy, czyli rosyjska szlachta, musiała uczyć się zachodnioeuropejskich tańców, palić tytoń, skrócić szaty, zgolić brody itp.);
- reformę religijną – zniesienie patriarchy (car został głową Cerkwi; Cerkiew została mu podporządkowana);
- wprowadzenie dla cara tytułu Cesarza Wszechrosji (Imperatora Wszechrosji) – od tej pory państwo nosiło nazwę **Cesarstwo Rosyjskie** (stało się ono Imperium Rosyjskim, bo car nosił tytuł Imperatora Wszechrosji);
- budowa nowej stolicy (**przeniesienie stolicy z Moskwy do Sankt Petersburga**);
- unowocześnienie armii rosyjskiej (wprowadzenie corocznego poboru do wojska);
- rozwój szkolnictwa (utworzenie licznych szkół elementarnych i szkoły kadetów dla żołnierzy);
- wprowadzenie 14 rang urzędniczych dla szlachty służącej państwu (bojarzy mogli wybrać między dożywotnią służbą urzędniczą w armii lub w administracji państwowej);
- dbanie o rozwój rodzimego rzemiosła i handlu poprzez wprowadzanie wysokich ceł na towary sprowadzane z zagranicy;
- zakładanie manufaktur.

Reformy zapoczątkowane przez Piotra I Wielkiego kontynuowała **caryca Katarzyna II Wielka**. w okresie jej rządów doszło do:

- podziału administracyjnego Rosji na gubernie;
- likwidacji przywilejów kozackich;
- kolonizacji Syberii, która stała się również miejscem zsyłek więźniów politycznych z Rosji i z terenów podporządkowanych Rosji.

Zdobycze terytorialne:

- zagarnięcie dużej terytorium wschodniej części Rzeczypospolitej w wyniku trzech rozbiorów Polski;
- przejęcie szwedzkiej części Inflant w wyniku Wielkiej Wojny Północnej (1700-1721).

ANGLIA NA PRZEŁOMIE XVII/XVIII w.

Na początku XVII w. w Anglii utrzymywała się silna władza monarchy, jednak wkrótce zaczęła rosnać rola **Parlamentu**, który składał się z reprezentantów stanów.

W **1603 r. Anglia i Szkocja zawarły unie personalną**, a rządy sprawowali tam władcy z dynastii Stuartów, którzy próbowali ograniczyć rolę Parlamentu i nakładali wysokie podatki.

Konflikt między Stuartami a zwolennikami Parlamentu i purytanami (radykałnymi protestantami (ang. kalwinami), przeciwnikami wszelkich elementów katolickich w kościele anglikańskim) **przerodził się w wojnę domową** trwającą od 1640 r. do 1649 r., którą wygrał Parlament.

Król Karol I Stuart został pozbawiony władzy i ścięty. **Anglia stała się republiką**, która szybko przekształciła się w dyktaturę wojskową purytanina **Olivera Cromwella**.

Za rządów Cromwella Anglia ostatecznie podporządkowała sobie Irlandię.

Po śmierci Cromwella do Anglii **powrócili Stuartowie (koniec republiki, powrót monarchii)** przebywający na emigracji (1660 r.).

W **1688 r.** doszło do bezkrwawego zamachu stanu zwanego „**sławetną rewolucją**”, w wyniku którego dynastia Stuartów ponownie została odsunięta od władzy (Jakub II Stuart przeszedł na katolicyzm i został pozbawiony tronu, a władzę przejęła jego córka i jej mąż – Wilhelm Orański, którzy byli protestantami).

Jednym z najważniejszych angielskich aktów prawnych jest **Deklaracja Praw** uchwalona po „sławetnej rewolucji”. Deklaracja Praw:

- wykluczyła ona katolików z prawa do dziedziczenia tronu,
- ograniczyła władzę królewską („król panuje, lecz nie rządzi” – sprawuje funkcje reprezentacyjne),
- poszerzyła władzę Parlamentu (ma wyłączną moc stanowienia prawa; przed nim odpowiedzialny jest rząd, czyli gabinet ministrów z premierem na czele).

W Anglii zaczął się kształtować system rządów zwany **monarchią parlamentarną**.

Anglia stała się kolebką **nowożytnych partii politycznych**. Wykształciły się tam dwie, rywalizujące ze sobą, partie:

- **torysów** (zwolenników silniejszych rządów króla),
- **wigów** (zwolenników silniejszej pozycji Parlamentu).

W **1707 r. Anglia i Szkocja zawarły unie realną**, w wyniku czego powstała Wielka Brytania.

RZECZPOSPOLITA W CZASACH SASKICH

Od połowy XVII w. w Rzeczypospolitej nasilał się **kryzys**, który stał się dobrze widoczny w XVIII w. w **okresie panowania** przedstawicieli **saskiej** (czyli pochodzącej z Saksonii) **dynastii Wettynów** (Wettinów) – **Augusta II Mocnego** (1697-1733) i **Augusta III Sasa** (1733-1763).

AUGUST II MOCNY (król elekcyjny)

Po śmierci Jana III Sobieskiego w **1697 r.** szlachta wybrała na **króla Augusta II Mocnego**, władcę Saksonii – jednego z państw niemieckich. Kandydatem do tronu był również syn Jana III Sobieskiego – Jakub Sobieski, jednak szlachta go nie wybrała. **Polska i Saksonia zostały związane unią personalną.** August II okazał się władcą nieudolnym. Nastąpiła wówczas w Polsce **anarchia** państwa (rozprężenie, chaos, zamęt polityczny).

Władca wciągnął Polskę w Wielką Wojnę Północną (1700-1721), którą toczyły Rosja i Szwecja. Rosja chciała zdobyć dominację nad Morzem Bałtyckim poprzez przejęcie szwedzkiej części Inflant. August II – jako władca Saksonii – poparł w tej wojnie Rosję, przez co wciągnął słabą Polskę do wojny (działania wojenne toczyły się również na polsko-litewskim terytorium).

Polska uległa najazdowi silniejszych Szwedów, a August II wycofał się do Saksonii.

Wówczas, za namową króla szwedzkiego – Karola XII, w **1704 r.** część polsko-litewskiej szlachty wybrała na **króla Rzeczypospolitej** wojewodę sandomierskiego – **Stanisława Leszczyńskiego.**

Wkrótce Rosja zaczęła odnosić sukcesy – **pokonała armię szwedzką w bitwie pod Połtawą w 1709 r.** i Stanisław Leszczyński musiał opuścić Polskę. Zwolennicy Wettyna chcieli jego powrotu na polski tron, co umożliwiła Rosja i jej sukces w wojnie północnej. Od 1709 r. **August II Mocny nieprzerwanie rządził do roku 1733** (do śmierci).

Po powrocie na polski tron **August II Mocny podjął próby wzmocnienia władzy królewskiej**, co spotykało się z ostrą krytyką ze strony szlachty, która walczyła o utrzymanie „złotej wolności szlacheckiej”. Rosja, która pomogła mu w odzyskaniu tronu, zaczęła mieszać się w wewnętrzne sprawy Polski. Była przeciwniczką wszelkich reform, które mogły wzmocnić Rzeczpospolitą.

W **1717 r.** odbył się **Sejm Niemy** (pod presją ambasadora Rosji oraz rosyjskich armat, które otaczały budynek, gdzie obradował sejm). Nazwa pochodzi od tego, że nikomu nie pozwolono zabierać głosu w sprawach przedstawionych przez marszałka i posłów odczytujących wolę Rosji. Na tym sejmie **wprowadzono stały podatek na zawodową armię polską, mającą liczyć maksymalnie 24 tys. żołnierzy.** Pozornie miało to wzmocnić państwo, w rzeczywistości było odwrotnie – pozbawiało nas to możliwości zwiększenia stanu liczebnego wojska w przyszłości (armia rosyjska, pruska, austriacka liczyły wtedy po ok. 300 tys. żołnierzy).

Od tego momentu rozpoczął się okres uzależnienia Rzeczypospolitej od Cesarstwa Rosyjskiego.

W **1732 r. Rosja, Austria i Prusy** zawarły tzw. **traktat trzech czarnych orłów**, w którym trzy mocarstwa zagwarantowały nienaruszalność polskiego ustroju (gwarantowały liberum veto, wolną elekcję i przywileje szlacheckie) oraz zdecydowały, że w kolejnej wolnej elekcji poprą wspólnego kandydata na polski tron (sojusz wymierzony był przeciwko Stanisławowi Leszczyńskiemu, którego kandydaturę popierała Francja i Szwecja).

AUGUST III SAS (król elekcyjny)

Po śmierci Augusta III w **1733 r.** doszło do **rozdwojonej wolnej elekcji.** zdecydowana większość szlachty wybrała na króla Stanisława Leszczyńskiego, mniejszość – Augusta III, syna Augusta II Mocnego.

Doprowadziło to do **wojny domowej** (Leszczyńskiego poparła Francja i Hiszpania, zaś Augusta III Rosja i Austria), którą **wygrał August III.** Leszczyński musiał opuścić Polskę. Z tego okresu pochodzi powiedzenie „od Sasa do Lasa” (Sas to August III Sas, Las to Leszczyński).

Po ucieczce z Polski **Stanisław Leszczyński** schronił się we Francji. Jego córka – Maria – wyszła za mąż za króla Francji Ludwika XV. Leszczyński otrzymał od zięcia bogate księstwo Lotaryngii, gdzie zasłynął jako bardzo dobry władca oraz mecenas sztuki.

Podczas rządów Augusta III pogłębiała się anarchia. Wiele pieniędzy wydawano na ucztę, o czym świadczy powiedzenie „Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa”. Największym problemem było częste **zrywanie sejmów** walnych (władza centralna straciła na znaczeniu) oraz „obstrukcja” – tamowanie obrad. Za Augusta III zerwano 13 na 14 zwołanych sejmów. Władza królewska była słaba, natomiast **rosło znaczenie magnaterii** zwanej „królewietami” – była ona przekupywana przez obce mocarstwa, by działała zgodnie z ich interesem. Magnateria uzależniła od siebie finansowo biedniejszą szlachtę, która głosowała zgodnie z zaleceniami magnatów.

Interwencje obcych mocarstw, zniszczenia wojenne i zrywanie sejmów sprawiały, że **kryzys państwa coraz bardziej się pogłębiał**. Wojny, konflikty wewnętrzne, straty ludnościowe prowadziły do wzrostu wymiaru pańszczyzny i upadku miast.

Zintensyfikowaniu uległy przejawy **nietolerancji religijnej** wobec protestantów i żydów. Szlachcie różnowierczej (innej niż katolicka) odebrano prawo zasiadania w sejmie, co stało się pretekstem do ingerencji Rosji i Prus w wewnętrzne sprawy Polski pod pretekstem obrony praw prawosławnych oraz protestantów.

PRÓBY REFORM W CZASACH SASKICH

W czasach kryzysu pojawiła się grupa ludzi zatroskanych o losy Rzeczypospolitej. Coraz głośniejsze i odważniejsze zaczęto nawoływać do reform wzmacniających państwo polskie.

a) Wydawano broszury i traktaty polityczne wzywające do przeprowadzenia reform, np.:

- „Głos wolny wolność ubezpieczający” Stanisława Leszczyńskiego (autor proponował zniesienie liberum veto oraz nadanie chłopom wolności osobistej);

- „O skutecznym rad sposobie” Stanisława Konarskiego z zakonu pijarów (autor proponował zniesienie liberum veto w niektórych sytuacjach i zastąpienie go podejmowaniem uchwał większością głosów).

b) Stworzenie **Collegium Nobilium** przez Stanisława Konarskiego (nowoczesna szkoła średnia założona w 1740 r. dla zamożnej szlachty, wzorowana na zachodnioeuropejskich szkołach rycerskich).

c) Stworzenie w Warszawie **pierwszej publicznej** (dla wszystkich) **biblioteki przez braci** – Adama i Józefa Załuskich (do tego czasu istniały biblioteki prywatne). Stała się ona załącznikiem późniejszej Biblioteki Narodowej.

d) Wybudowanie, z inicjatywy Augusta III, **Pałacu Saskiego**, który uświetnił wygląd Warszawy.

PANOWANIE STANISŁAWA AUGUSTA PONIATOWSKIEGO I ROZBIORY POLSKI – 1772, 1793, 1795

STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI (ostatni król elekcyjny) (1764-1795)

Po śmierci Augusta III Sasa w wyniku ostatniej wolnej elekcji w **1764 r.** polskim królem został **Stanisław August Poniatowski**. Kandydaturę tę wsparła przede wszystkim caryca Rosji – Katarzyna II Wielka.

Król związany był z rodem Czartoryskich stojącym na czele stronnictwa politycznego zwanego **Familią**, które za zgodą Rosji chciało przeprowadzić umiarkowane reformy.

Jeszcze przed wyborem Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla, Familia zwołała **sejm skonfederowany**, którego nie można było zrywać za pomocą liberum veto. Głosowano na nim większością głosów w sprawach dotyczących skarbu, dzięki czemu uchwalono cto generalne, które miały płacić również szlachta i duchowni.

Król był osobą gruntownie wykształconą. Za jego panowania doszło do rozkwitu nauki, sztuki i kultury, dlatego okres jego rządów nazwano „**czasami stanisławowskimi**”, a styl klasycystyczny, który upowszechnił się w architekturze w XVIII w., w Polsce nazwano stylem stanisławowskim.

W pierwszych latach panowania Stanisław August Poniatowski starał się gruntownie **zreformować** państwo.

Jedną z pierwszych decyzji nowego króla było utworzenie w **1765 r. Szkoły Rycerskiej** (Korpusu Kadetów) w Warszawie – była to świecka szkoła średnia (pierwsza świecka szkoła w Polsce) założona dla szlacheckiej młodzieży. Jej głównym celem było kształcenie dobrze wykształconych oficerów, mających stać się światłymi obywatelami odpowiedzialnymi za ojczyznę. W szkole tej wprowadzono nowoczesne nauczanie (przedmioty humanistyczne, wojskowość, inżynieria, prawo, matematyka, języki nowożytne oraz nauka tańca i dobrych manier).

Król dbał o rozwój królewskich ludwisarni, w których odlewano działa (ludwisarz to rzemieślnik odlewający działa, dzwony itp.).

W Warszawie rozpoczęła działalność królewska mennica, w której zaczęto bić nowe monety, ponieważ król pruski, Fryderyk II Wielki, zalewał państwo polsko-litewskie fałszywą monetą, a przechwycał wartościową. Paraliżowało to rozwój polskiej gospodarki.

Przeprowadzone reformy zaniepokoiły magnaterię, która pragnęła zachować swoją dominującą pozycję w państwie (trwał okres oligarchii magnackiej), **oraz sąsiadów Rzeczypospolitej**.

Wkrótce doszło do jawnej ingerencji Rosji w wewnętrzne sprawy Polski pod pretekstem obrony praw dysydentów (różnowierczej szlachty – prawosławnej i protestanckiej).

W latach 1767-1768 trwał sejm, na którym pod naciskiem rosyjskiego ambasadora – Mikołaja Repnina – przyjęto tzw. **prawa kardynalne** (podstawowe), które gwarantowały nienaruszalność (niezmiennność) polskiego ustroju i zachowanie „złotej wolności”, czyli wolnej elekcji, liberum veto i prawa wypowiedzania królowi posłuszeństwa.

Gwarantem nienaruszalności praw kardynalnych została caryca Rosji – Katarzyna II Wielka.

Pod naciskiem Rosji sejm przyznał różnowiercom pełnię praw politycznych, co wywołało oburzenie pewnej części szlachty. Przywódców katolickich sprzeciwiających się równouprawnieniu różnowierczej szlachty wywieziono w głąb Rosji, czym zastraszone wszystkich posłów.

Aby uspokoić nastroje szlachty, caryca zagwarantowała nienaruszalność granic państwa polsko-litewskiego.

Wkrótce część szlachty zawiązała zbrojną **konfederację barską** (w miejscowości Bar na Ukrainie), która trwała w latach 1768-1772. Patriotyczna szlachta wystąpiła przeciwko jawnemu wtrącaniu się Rosji w wewnętrzne sprawy Polski oraz przeciw ugodowej polityce króla wobec Rosji (chciała go pozbawić tronu, oskarżała go o służalczość wobec carycy Katarzyny II); wystąpiła w obronie katolickiej wiary (nie chciała równouprawnienia różnowierców) i obronie suwerenności, wolności państwa (nie chciała ingerencji Rosji).

Na czele konfederacji stanął Kazimierz Pułaski, który później walczył o niepodległość Stanów Zjednoczonych. W okresie trwania konfederacji wybuchło powstanie ukraińskiego chłopstwa, skierowane przeciwko konfederatom oraz katolickiej szlachcie, co było ciosem dla barszczan (uczestników konfederacji barskiej). Konfederaci barscy (patrioci) przegrali (skompromitowała ich nieudana próba porwania króla), co stało się bezpośrednią przyczyną I rozbioru Polski.

W 1772 r. Rosja, Austria i Prusy dokonały I rozbioru Polski.

	Rosja	Prusy	Austria
obszar	ok. 92 tys. km ²	ok. 36 tys. km ²	ok. 86 tys. km ²
liczba ludności	ok. 1mln 300 tys.	ok. 580 tys.	ok. 2 mln 650 tys.
zagarnięte ziemie	ziemie na wschód od rzeki Dźwiny i Dniepru	Warmia, Prusy Królewskie (bez Gdańska i Torunia)	woj. ruskie (z Lwowem) po rzekę Zbrucz, część woj. sandomierskiego i krakowskiego (bez Krakowa)

Po I rozbiorze – w **1773 r.** –został zwołany tzw. **sejm rozbiorowy**, na którym, pod naciskiem państw zaborczych, został zatwierdzony I rozbiór Polski.

Ostro sprzeciwił się temu poseł nowogródzki – Tadeusz Rejtan. Ten wybuch rozpaczony uwiecznił na płótnie Jan Matejko w dziele pt. „Rejtan. Upadek Polski”.

Pozytywnym skutkiem sejmu rozbiorowego było utworzenie w **1773 r. Komisji Edukacji Narodowej** (w skrócie **KEN**) – instytucji zajmującej się szkolnictwem i oświatą. Był to pierwszy na świecie centralny organ władzy oświatowej (niejako ministerstwo oświaty). Czołowym jej działaczem był **Hugo Kollątaj** (szlachcic), który zreformował w duchu oświeceniowym Akademię Krakowską.

Wkrótce komisja przeprowadziła gruntowną **reformę szkolnictwa**, dzięki funduszom uzyskanym z rozwiązane go zakonu jezuitów. Odnowiono uniwersytet w Krakowie i Wilnie.

Komisja stworzyła jednolity, spójny system szkolnictwa. Obejmował on szkoły elementarne (czyli podstawowe), średnie i wyższe. Duży nacisk kładziono na nauczanie historii, przyrody, chemii, matematyki, fizyki, geografii i wychowania fizycznego. W szkołach średnich lekcje prowadzono w języku polskim (nie po łacinie). Wprowadzono wizytacje szkół.

Podczas sejmu rozbiorowego utworzono **Radę Nieustającą** – najwyższy organ administracji państwowej kierujący sprawami państwa między obradami sejmu. Zasiadli w niej król i osoby uległe Rosji, dlatego patrioci nazwali ją „Radą Nieustającej Zdrady” lub „Zdradą Nieustającą”.

Rada Nieustająca była rodzajem rządu, czyli władzy wykonawczej odpowiedzialnej przed sejmem. Składała się z 5 departamentów (rodzaj ministerstw).

W 1775 r. z inicjatywy Komisji Edukacji Narodowej powstało **Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych**, które dbało o wydawanie programów nauczania i nowych podręczników. Jego czołowymi działaczami byli: Hugo Kołłątaj oraz **Grzegorz Piramowicz** (pedagog).

Wkrótce nastąpiło ożywienie gospodarcze. Król i postępową szlachta zamieniali w swoich dobrach (szlacheckich i królewskich majątkach ziemskich) chłopską pańszczyznę na czynsz (w pieniądzu). Król i część magnatów i zamożnych mieszczan zakładali **prywatne manufaktury**. W miastach królewskich rozbudowano sieć wodociągów i kanalizacji, dbano o czystość w mieście.

Dynamicznie rozwijała się Warszawa, którą na swoich licznych płótnach uwiecznił **nadworny malarz królewski** – Włoch **Bernardo Belotto (Canaletto)**.

Król był cenionym **mecenasem sztuki**. Za jego panowania rozwinął się w Polsce styl klasycystyczny, zwany w Polsce **stylem stanisławowskim**, w którym wybudowano (w latach 1772-1793) Pałac Łazienkowski (Pałac w Łazienkach, Pałac na Wodzie).

Z inicjatywy króla w Warszawie powstał **Teatr Narodowy** (pierwszy w Polsce **teatr publiczny**) założony przez Wojciecha Bogusławskiego (szlachcic, żołnierz, aktor, dramatopisarz, twórca opery pt. „Krakowiacy i górale”, dyrektor Teatru Narodowego).

Zimą na Zamku Królewskim, latem w Pałacu Łazienkowskim odbywały się **„obiady czwartkowe”** organizowane przez Stanisława Augusta Poniatowskiego, na które byli zapraszani ludzie nauki, wybitni literaci, artyści, np.: Hugo Kołłątaj, Ignacy Krasicki, Wojciech Bogusławski, Adam Naruszewicz (historyk).

W tym okresie zaczęto wydawać pierwsze polskie **czasopisma** mające kształcić świadomych obywateli-patriotów, np. „Monitor”, „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne”.

Pod wpływem wielu gruntownych reform wyrosło pokolenie Polaków-patriotów, chcących ratować ojczyznę. Dogodnym momentem do przeprowadzenia reform okazał się czas, kiedy **Rosja i Austria wypowiedziały wojnę Turcji, którą poparły Prusy**. Nasi zaborcy stanęli w dwóch walczących ze sobą obozach i nie mogli poświęcać Polsce zbyt wiele uwagi.

W celu wzmocnienia państwa polskiego (tego, które pozostało po I rozbiorze) podczas **Sejmu Wielkiego (Sejmu Czteroletniego)**, **obradującego w latach 1788-1792**, uchwalono wiele korzystnych reform.

Sejm miał charakter skonfederowany, aby nie można go było zerwać za pomocą liberum veto, i by uchwały podejmowano większością głosów.

Marszałkiem koronnym sejmku został wybrany Stanisław Małachowski, zaś litewskim – Kazimierz Nestor Sapieha.

Na sejmie powstały **trzy stronnictwa polityczne**.

Nazwa stronnictwa	Przywódcy	Program
stronnictwo reform (stronnictwo patriotyczne)	Stanisław Małachowski, Ignacy Potocki, Adam Kazimierz Czartoryski	zwolennicy <u>postępowych reform</u> przeprowadzonych z poparciem Prus
stronnictwo królewskie (stronnictwo dworskie)	król Stanisław August Poniatowski	zwolennik <u>umiarkowanych reform</u> przeprowadzonych z poparciem Rosji
obóz hetmański	hetman Seweryn Rzewuski, hetman Franciszek Ksawery Branicki, Szczęsny Potocki	przeciwnicy reform, zwolennicy utrzymania istniejącej „złotej wolności szlacheckiej”

Pierwszymi reformami Sejmu Czteroletniego było:

- zlikwidowanie Rady Nieustającej;
- zwiększenie liczebności wojska z 20 do 100 tys. żołnierzy (półtora roku później uchwalono na potrzeby związane z wojkiem wysoki podatek dochodowy pobierany od szlachty i duchowieństwa, tzw. podatek dziesiątego grosza).

W tajemnicy opracowano projekt **ustawy zasadniczej (konstytucji** w dzisiejszym znaczeniu tego słowa). Jej głównymi **twórcami** byli: król Stanisław August poniatowski, Stanisław Małachowski, Hugo Kołłątaj, Ignacy Potocki.

Duży wpływ na treść konstytucji miały dzieła mieszczanina, Stanisława Staszica.

Najważniejszym postanowieniem Sejmu Wielkiego było uchwalenie w **1791 r. Ustawy Rządowej**, czyli **Konstytucji 3 maja**. Przegłosowanie jej było możliwe dzięki połączeniu sił stronnictwa patriotycznego oraz królewskiego.

Najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja to:

- zniesienie odrębności między Polską (Koroną Królestwa polskiego) a Litwą (Wielkim Księstwem litewskim) i powstanie jednego państwa o nazwie Rzeczpospolita;
- zniesienie liberum veto ('wolne, nie pozwalam') i wprowadzenie głosowania większością głosów;
- zniesienie wolnej elekcji i wprowadzenie ustroju zwanego monarchią konstytucyjną (władzę króla miała ograniczać konstytucja), w której tron miał być dziedziczny (czyli miała być to monarchia dziedziczna) – po śmierci Stanisława Augusta Poniatowskiego na tron polski miała wrócić saska dynastia Wettinów;
- władzę podzielono zgodnie z zasadą trójpodziału władz:
 - władza ustawodawcza miała należeć do dwuizbowego sejmu złożonego z izby senatorskiej oraz izby poselskiej (posłami mogła być tylko szlachta posiadająca majątki ziemskie, gołota nie mogła),
 - władza wykonawcza miała należeć do króla i Straży Praw złożonej z króla i 14 ministrów (ministrowie byli odpowiedzialni przed sejmem),
 - władza sądownicza miała należeć do niezależnych sądów;
- zezwolenie mieszczanom z miast królewskich na zasiadanie w sejmie oraz na kupowanie majątków ziemskich i sprawowanie niektórych urzędów państwowych;
- obiecano chłopom wzięcie ich pod opiekę państwa.

Konstytucja 3 maja 1791 r. była pierwszą konstytucją w Europie i drugą na świecie (po konstytucji amerykańskiej z 1787 r.).

W trakcie **Sejmu Wielkiego (Czteroletniego) (1788-1792)**, podczas którego uchwalono Konstytucję 3 Maja, w kilka miesięcy po wybuchu rewolucji francuskiej, do Warszawy przybyli delegaci miast królewskich, żeby zabiegać o przyznanie mieszczanom praw. Aby zrobić wrażenie na posłach i królu, urządzili demonstrację: ubrani na czarno przedstawiciele miast przejechali w milczeniu ze Starego Miasta na Zamek, gdzie obradowali posłowie. Tę demonstrację nazwano czarna procesja. Na jej czele jechał prezydent Starej Warszawy (Starego Miasta) – **Jan Dekert**.

W **1792 r.** polscy zdrajcy – zwłaszcza z obozu hetmańskiego – (Seweryn Rzewuski, Franciszek Ksawery Branicki) zawiązali **konfederację targowicką** (w Targowicy na Ukrainie). Poprosili Rosję o pomoc zbrojną w celu obalenia reform Sejmu Wielkiego, np. Konstytucji 3 Maja. Dzisiaj Targowica jest uznawana symbolem zdrady narodowej.

W wojnie polsko-rosyjskiej po stronie polskiej wstawili się: bratanek króla – książę Józef Poniatowski (w bitwie pod Zieleńcami) oraz Tadeusz Kościuszko (w bitwie pod Dubienką). Na pamiątkę zwycięstwa pod Zieleńcami król ustanowił **order Virtuti Militari** (z łac. męstwo żołnierskiemu) przyznawany za szczególne męstwo w obronie ojczyzny (obecnie jest to krzyż, nie order).

Król chciał ustrzec Polskę przed kolejnym rozbiorem, dlatego (zmuszony przez Rosję) wraz z częścią członków Straży Praw przystąpił do konfederacji targowickiej. To nie pomogło.

W **1793 r.** Rosja i Prusy (bez Austrii) dokonały II rozbioru Polski. Polacy pod przymusem zatwierdzili II rozbiór na sejmie w Grodnie, który był ostatnim sejmem walnym w I Rzeczpospolitej.

Konstytucja 3 Maja została obalona, przywrócono Radę Nieustającą, a król i sejm pozbawiono realnej władzy.

	Rosja	Prusy
obszar	ok. 250 tys. km ²	ok. 51 (58) tys. km ²
liczba ludności	ok. 3 mln	ok. 1 mln 500 tys.
zagarnięte ziemie	Ukraina, Podole, Wołyń	Wielkopolska, Kujawy, część Mazowsza, Gdańsk i Toruń

24 III 1794 r. w Krakowie **Tadeusz Kościuszko** zaprzysiął akt powstania nazywanego insurekcją kościuszkowską (**insurekcja** to zbrojne powstanie, w którym walczyli przedstawiciele różnych stanów, a nie tylko szlachty). **Kościuszko został mianowany naczelnikiem sił zbrojnych i otrzymał władzę dyktatorską** oraz prawo mianowania członków powstańczego rządu – Rady Najwyższej Narodowej.

W **bitwie pod Raclawicami** (IV 1794 r.) Kościuszko odniósł zwycięstwo. Wsławił się wówczas chłop – Wojciech Bartos, który w nagrodę uzyskał stopień oficerski, szlachectwo (został nobilitowany) i nazwisko Głowacki (Bartosz Głowacki).

Wkrótce powstanie rozszerzyło się na tereny Warszawy i Wilna. Obroną Warszawy dowodził mieszczanin (szewc) Jan Kiliński, który oswoił stolicę z rąk Rosjan. Reprezentował on radykalną część powstańców, którzy prowadzili egzekucje targowiczian (wieszali ich).

Aby zmobilizować szerokie masy Polaków do udziału w powstaniu **7 maja 1794 r.** Tadeusz Kościuszko wydał w **Polańcu uniwersał** (specjalne rozporządzenie), który znosił przywiązanie chłopa do ziemi (dawał im wolność osobistą), znosił władzę sądową pana nad chłopem, zmniejszał pańszczyznę (zawieszał jej wykonywanie dla chłopów-powstańców). Część szlachty nie chciała tak daleko idących swobód chłopskich.

Kiedy **Prusy przystąpiły do powstania**, los powstania był przesądzony. W **bitwie pod Maciejowicami** (X 1794 r.) Kościuszko przegrał z Rosjanami i dostał się do niewoli. Rosjanie dokonali rzezi warszawskiej Pragi (wymordowali wielu ludzi). W **1795 r.** Austria, Rosja i Prusy dokonały III rozbioru Polski, która na 123 lata zniknęła z mapy Europy.

	Rosja	Prusy	Austria
obszar	ok. 120 tys. km ²	ok. 48 tys. km ²	ok. 47 tys. km ²
liczba ludności	ok. 1 mln 200 tys.	ok. 1 mln	ok. 1 mln 500 tys.
zagarnięte ziemie	pozostała część ziem litewsko-ruskich z Wilnem, Mitawą, Brześciem i Łuckiem	część Podlasia , pozostała część Mazowsza, Żmudź	Małopolska między Pilicą a Bugiem z Krakowem i Lublinem

Przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.:

- rokosze (bunty szlachty skierowane przeciwko królom);
- wolne elekcje (przede wszystkim podwójne);
- słaba władza centralna (władcy oraz sejm walny);
- zrywanie sejmów poprzez liberum veto;
- pusty skarbiec (zła polityka finansowa);
- wyniszczenie kraju na skutek wojen XVII w.;
- „złota wolność szlachecka” (wolne elekcje, liberum veto i liczne przywileje szlacheckie);
- mała liczba wojska;
- przekupstwo szlachty (magnaterię przekupywały obce mocarstwa, zaś biedną szlachtę – magnateria);
- ingerencja państw sąsiednich w wewnętrzne sprawy Polski.

POWSTANIE STANÓW ZJEDNOCZONYCH

W 1492 r. Krzysztof Kolumb odkrył nowy kontynent - Amerykę.

W XVII w. i w I poł. XVIII w. na środkowo-wschodnim wybrzeżu Ameryki Północnej powstało **13 kolonii brytyjskich** (zamieszkali w nich biali osadnicy z różnych państw). **Indianie**, czyli pierwotni mieszkańcy Ameryki, byli powoli wypierani z tych ziem przez białych osadników i umieszczani w rezerwach.

Przedstawiciele 13 kolonii brytyjskich postanowili znieść wyzysk (wysokie podatki i cła) ze strony Wielkiej Brytanii. **4 lipca 1776 r.** zebrali się na **Kongresie Kontynentalnym**, który uchwalił **Deklarację Niepodległości Stanów Zjednoczonych Ameryki** (ogłoszono niepodległość 13 kolonii zwanych odtąd stanami). Jednym z jej twórców jest Benjamin Franklin określany jako „pierwszy Amerykanin”. Wkrótce doszło do **wojny amerykańsko-brytyjskiej**, która trwała w latach **1776-1783**. Ta długa wojna o niepodległość nazywana jest rewolucją amerykańską. Na czele wojsk amerykańskich stanął **Jerzy Waszyngton**. Amerykanom pomagali m.in. Polacy, np. Tadeusz Kościuszko i Kazimierz Pułaski.

Pokój zawarto w 1783 r. Trzydzieściami niepodległych stanów utworzyło **Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (USA)**.

W 1787 r. ogłoszono **konstytucję USA** (pierwsza konstytucja na świecie). Nowe państwo przyjęło formę **federacji** (związek państw mających wspólne władze centralne) wszystkich stanów.

- Rząd federalny (centralny) decydował o polityce zagranicznej, armii, podatkach, wspólnym pieniądzu i interpretacji prawa.
- Poszczególne stany (każdy stan miał zgromadzenie stanowe i wybieranych gubernatorów) decydowały o administracji, sądownictwie, policji, szczegółowych prawach i szkolnictwie.

Zgodnie z konstytucją Stany Zjednoczone stały się **republiką**, w której ustrojem była demokracja pośrednia (przedstawicielska). W USA wprowadzono zasadę trójpodziału władz stworzoną przez Monteskiusza. Władza ustawodawcza należała do Kongresu, wykonawcza – do prezydenta, sądownicza – do Sądu Najwyższego.

Z powodu wprowadzenia republikańskiego ustroju dawni poddani Wielkiej Brytanii stali się wolnymi obywatelami posiadającymi podstawowe prawa demokratyczne. Konstytucja przyznała **prawa obywatelskie tylko białym mężczyznom mieszkającym w USA**. Indianie oraz czarnoskórzy niewolnicy sprowadzeni z Afryki byli pozbawieni praw obywatelskich.

Pierwszym prezydentem USA został **Jerzy Waszyngton** (1789 r.).

REWOLUCJA FRANCUSKA

We Francji panował ustrój nazywany **monarchią absolutną**, a dokładniej absolutyzmem oświeconym. Władza króla była nieograniczona (sprawował władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą).

W 2. poł. XVIII w. społeczeństwo francuskie było coraz bardziej niezadowolone. Francją rządził król i urzędnicy, zaś szlachta i duchowieństwo (stan I i stan II) posiadali liczne przywileje i prawa polityczne, choć z płacenia wielu podatków byli zwolnieni.

Mieszczanie, chłopci i wolne zawody (np. lekarze, nauczyciele, prawnicy), którzy tworzyli tzw. stan III będący najliczniejszą grupą we Francji (stanowili 96% społeczeństwa), płacili wysokie podatki, a nie posiadali praw politycznych. Burżuazja (bogate mieszczaństwo) domagała się praw politycznych.

Ludwik XVI z dynastii Burbonów chciał zwiększyć podatki, ponieważ skarb francuski był pusty. W 1789 r. zwołał Stany Generalne, które tworzyli przedstawiciele szlachty, duchowieństwa i stanu III. **Przedstawiciele stanu III, chcąc wywalczyć sobie prawa, ogłosili się Zgromadzeniem Narodowym** (reprezentowali 96% społeczeństwa francuskiego) i jako przedstawiciele narodu chcieli uchwalić konstytucję.

Król w tajemnicy zaczął ściągać pod Paryż wojska, mające rozprawić się ze stanem III, jednak lud Paryża wystąpił przeciw królowi.

14 lipca 1789 r. paryżanie zdobyli Bastylię – twierdzę, więzienie polityczne symbolizujące despotyczne rządy króla. **Rozpoczęła się rewolucja francuska**. Ludwik XVI został zmuszony do uznania Zgromadzenia Narodowego. Wkrótce Zgromadzenie Narodowe rozpoczęło prace nad reformą państwa. Hasłami głoszonymi przez rewolucjonistów były: wolność, równość, braterstwo (liberté, égalité, fraternité).

Zniesiono przywileje szlachty i duchowieństwa. Wiele obowiązków stanu III przerzucono na stany uprzywilejowane. Nowe prawa zebrano w **Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela** (VIII 1789 r.).

We wrześniu 1791 r. uchwalono konstytucję (trzecią na świecie). Ustrojem **Francji** stała się odtąd **monarchia konstytucyjna** (na czele państwa stał król, ale jego władzę ograniczało prawo; **źródłem władzy miał być lud**).

Ludwik XVI pozornie zgadzał się na wszystko, jednak próbował uciec z Francji – został schwytyany i uwięziony. Podjezwano go też o sprzyjanie państwom wrogo nastawionym wobec Francji (Austrii, Prusom, Rosji i Anglii) poprzez wyjawianie zamierzeń rewolucjonistów. Wobec braku zaufania do króla wprowadzono nowy **ustrój zwany republiką** (IX 1792 r.).

Wkrótce oskarżono króla o zdradę i skazano na karę śmierci. Egzekucję wykonano w I 1793 r.

Władzę w republice przejęli **jakobini** – radykalni republikanie, którzy wobec przeciwników republiki stosowali **terror** (terror to stosowanie przemocy w celu zastraszenia). Na czele jakobinów stanął Maksymilian Robespierre. Przeciwników republiki jakobini karali śmiercią – wyrok wykonywano na urządzeniu zwanym **gilotyną** (ścinano na niej głowy). Za wrogów republiki uznano duchownych, ponieważ ci chcieli zachowania monarchii (władca był pomazańcem bożym, a ścięcie króla było buntem przeciw Bogu), byli głównymi przeciwnikami republiki.

Po pewnym czasie bardziej umiarkowani zwolennicy republiki **obalili jakobinów** (VII 1794 r.), a ich przywódców zgilotynowano.

Podczas rewolucji francuskiej powstała flaga Francji (niebiesko-biało-czerwona) oraz hymn pt. „Marsylianka” (będąca wcześniej pieśnią rewolucjonistów).

Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela – ogłoszona we Francji 26 sierpnia 1789 r. podczas rewolucji francuskiej.

Zgromadzenie Narodowe (Konstyтуanta) (czyli przedstawiciele stanu III) uchwaliło deklarację jako wstęp do przyszłej konstytucji, która miała ograniczać władzę króla.

Głosiła, że „ludzie rodzą się i żyją wolnymi i równymi wobec prawa”. Była to zapowiedź wprowadzenia równości wszystkich obywateli wobec prawa oraz likwidacji przywilejów stanowych.

Jeden z artykułów głosił, że jedynym źródłem władzy jest naród (do tej pory uważano, że monarcha jest przedstawicielem Boga na ziemi, rządzi za jego aprobatą, dlatego też ludzie nie mogli mu odebrać władzy – był to niejako zamach na Boga), co oznaczało, że tylko przedstawiciele narodu mogą stanowić nowe prawa i powierzać władzę, komu zechcą (wybory).

Zasady organizacji państwa:

- suwerenność narodu francuskiego;
- trójpodział władzy (wzorowany na podziale Monteskiusza).

Wolności i prawa obywatelskie (fundamentalne i nienaruszalne):

- wolność słowa i wyznania;
- prawo własności (własność jest prawem świętym i nienaruszalnym – deklaracja niszczyła porządek stanowy);
- opór przeciwko wszelkim formom ucisku;
- równość wobec prawa i sądu;
- nietykalność osobistą;
- równy dostęp do urzędów i stanowisk;
- bezpieczeństwo.

Opracowali: Alicja Borchert i Marek Borchert